

KWALITEIT EN ERKENNING

**NEDERLANDSE
MONTESSORIVERENIGING**

Hoorn, april 2006

NIEUWE STEEN 18, 1625 HV HOORN, TELEFOON 0229-244224, TELEFAX 0229-245634
E-MAIL advies@vbent.org

1	INLEIDING	1
1.1	Vraagstelling	2
1.2	Leeswijzer	3
2	STAND VAN ZAKEN	4
2.1	Kwaliteits(zorg)beleid.....	4
2.2	Beleid op het terrein van erkenning	5
2.3	Kijkwijzer	9
2.4	Visitaties	11
3	KWALITEIT EN ERKENNING	12
3.1	Begrippen ontrafeld	12
3.2	Advies	14
4	ERKENNING	16
4.1	Transparant en terug naar de kern.....	16
4.2	Advies	17
5	KIJKWIJZER	19
5.1	Objectivering.....	19
5.2	Advies	20
6	VISITATIE	21
6.1	Samen, eenduidig en volgbaar	21
6.2	Advies	22
7	ONTWIKKELING VAN DE ERKENNING	23
	BIJLAGE 1: CONCEPT ‘DE GULDEN TIEN’	25
	BIJLAGE 2: PROEVE VAN EEN KIJKWIJZER	27
	BIJLAGE 3: LITERATUUR	34

---

1 INLEIDING

De Nederlandse Montessori Vereniging (NMV) heeft als een van haar doelstellingen het bevorderen en bewaken van de kwaliteit van het Montessorionderwijs. Hieraan wordt onder meer vorm gegeven door het visiteren van scholen door een speciale commissie. Bij visitatiebezoeken volgt deze commissie een procedure, waarvan de Montessori Kijkwijzer onderdeel is. Aan de hand van dit instrument wordt een deel van de kwaliteit van scholen in kaart gebracht. Tegelijkertijd kan met het instrument informatie worden verzameld die nodig is voor het verkrijgen van de NMV-erkenning.

De werkwijze bij de visitatie is door de Radboud Universiteit Nijmegen onderzocht in het kader van het Kortlopend Onderwijsonderzoek vanuit de volgende hoofdvraag: *“Op welke wijze kan de NMV de bevindingen van het werken met de ‘Montessori Kijkwijzer’ omzetten in beleidsaanbevelingen voor het Montessorionderwijs als geheel en op schoolniveau in het bijzonder?”*

De resultaten van dit onderzoek zijn vastgelegd in het rapport *‘Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs. Uitgangspunten, kenmerken, procedures’* (Klaassen & Moll).

Een van de bevindingen in het rapport betreft de mate van subjectiviteit van de visitatieaanpak en het gebruik van de kijkwijzer. Deze levert wel informatie op, maar wordt als subjectief ervaren. Ook bij de bezoeken van de visiteurs wordt er (deels) met verschillende brillen gekeken. De benadering van de scholen door de visiteurs en de verslaglegging worden daarbij niet altijd als eenduidig ervaren, hetgeen soms irritaties oplevert.

Dit rapport bevat adviezen over de mogelijkheden tot verbetering van zowel de werkwijze als de instrumenten die gehanteerd worden bij de visitatie van Montessorischolen. De adviezen zijn geplaatst binnen en houden rekening met recente ontwikkelingen op het terrein van kwaliteitszorg en kwaliteitsbeleid in het onderwijs. Bij de adviezen zijn de aanbevelingen uit het bovengenoemde onderzoek (Klaassen & Moll) betrokken.

1.1 Vraagstelling

De adviezen richten zich op de beantwoording van de volgende vragen:

- 1 Op welke transparante wijze kan de visitatie worden gepositioneerd binnen het kwaliteitsbeleid van de NMV? In dit verband gaat het om:
  - a de relatie zelfevaluatie en visitatie;
  - b de relatie kwaliteit en erkenning;
  - c de relatie zelfevaluatie, visitatie en extern toezicht;
  - d de outlines van een kwaliteitskader voor een Montessorischool (waaronder de relatie ‘goed onderwijs’ en ‘goed Montessorionderwijs’);
  - e de wenselijkheid van een kwaliteitshandboek voor de NMV.
- 2 Op welke wijze kunnen de beslissingen en procedures bij erkenning worden verbeterd? Het gaat hierbij om:
  - a minimum normen voor Montessorionderwijs;
  - b wanneer erken je een school, wanneer voorlopig niet, wanneer niet en wie bepaalt dat;
  - c de procedure bij het niet erkennen;
  - d de procedure bij aspirant leden;
  - e de mogelijkheden voor bezwaar;
  - f de termijnen die gehanteerd worden.
- 3 Op welke wijze kan de kijkwijzer worden verbeterd, geobjectiveerd en gestandaardiseerd? Hierbij gaat het om:
  - a verbetering van de kijkwijzer (inhoudelijk);
  - b aanvulling met andere instrumenten;
  - c verbetering van het toepassen van de kijkwijzer (werkwijze).
- 4 Op welke wijze kan de procedure van de visitatie worden verbeterd? Hierbij gaat het om:
  - a een draaiboek voor de voorbereiding en uitvoering;
  - b de kwaliteit en eenduidigheid van rapporteren;
  - c de procedures richting de scholen;
  - d training van visitateurs.
- 5 Wat betekenen de antwoorden op bovengestelde vragen voor wenselijke ontwikkelingsactiviteiten en de werkwijze daarbij? Hierbij gaat het om:
  - a wat betekent dit voor (mogelijke) beleidsbeslissingen van de NMV;
  - b wat betekent dit voor wenselijke ontwikkelingsactiviteiten;
  - c hoe moeten deze ontwikkelingsactiviteiten worden ingericht met het oog op een breed draagvlak binnen de NMV;
  - d wat betekent dit voor realisering van deze activiteiten in termen van tijdsbeslag, kosten, termijnen en afstemming/overleg met het toezicht door de Inspectie van het onderwijs.

1.2 Leeswijzer

Voor het uitbrengen van onderhavige adviezen zijn gesprekken gevoerd met leden van de commissie Kwaliteit en Erkenning. Daarnaast is een aantal beleidsdocumenten en instrumenten van de NMV geanalyseerd.

Dit rapport is als volgt opgebouwd:

- * Hoofdstuk 2 bevat een samenvattende beschrijving van de stand van zaken op het terrein van kwaliteit en erkenning.
- * In hoofdstuk 3 volgt het antwoord op de vraag op welke transparante wijze de visitatie kan worden gepositioneerd binnen het kwaliteitsbeleid van de NMV.
- * In hoofdstuk 4 volgt een analyse van de procedure van erkenning en aanbevelingen tot verdere verbetering.
- * In hoofdstuk 5 wordt de vraag beantwoord op welke wijze de kijkwijzer kan worden verbeterd, geobjectiveerd en gestandaardiseerd.
- * Hoofdstuk 6 bevat suggesties om de procedures en werkwijze van de visitatie verder te verbeteren.
- * Het rapport sluit in hoofdstuk 7 af met suggesties voor een aantal vervolgactiviteiten.

---

2 STAND VAN ZAKEN

In dit hoofdstuk geven we een stand van zaken verslag aan de hand van de beschikbare documenten. Dit gebeurt aan de hand van de thema's waarop de onderzoeksvragen zich richten. Achtereenvolgens komen aan de orde de thema's het kwaliteitszorgbeleid (2.1), de erkenning (2.2), de kijkwijzer (2.3) en de visitaties (2.4).

2.1 Kwaliteits(zorg)beleid

De NMV heeft twee doelstellingen¹:

- * het bevorderen en (doen) ontwikkelen van opvoeding en onderwijs volgens de beginselen en werkwijzen van Maria Montessori;
- * het bevorderen en bewaken van de kwaliteit van het Montessorionderwijs.

Beide doelstellingen zijn nauw met elkaar verweven. Anders gezegd: de kwaliteit van het Montessorionderwijs staat of valt met het praktiseren van de beginselen en werkwijzen van Maria Montessori.

Kwaliteitszorg op schoolniveau kan omschreven worden als *'het totaal van activiteiten, procedures en instrumenten, die bedoeld zijn om op een permanente, systematische en cyclische wijze de kwaliteit van het onderwijs te bepalen, te bewaken, te borgen en te verbeteren'*. Dit komt concreet neer op het beantwoorden van de volgende vijf vragen uit de vaak gebruikte cyclus voor kwaliteitszorg:

Doet de Montessorischool de goede dingen?

Doet de Montessorischool de dingen goed?

Hoe weet de Montessorischool dat?

Vinden anderen dat ook?

Wat doet de Montessorischool met die kennis en informatie?

In 2005 is door de Radboud Universiteit Nijmegen onderzoek gedaan naar de uitgangspunten, kenmerken en procedures van het kwaliteitsbeleid binnen het Montessorionderwijs. De resultaten van dit onderzoek zijn vastgelegd in het rapport *'Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs. Uitgangspunten, kenmerken, procedures'*².

Uit de rapportage, alsmede uit andere bestudeerde documenten blijkt, dat er nogal wat onhelderheid en verwarring is over de begrippen, die een rol spelen in de kwaliteitsdiscussie.

---

¹ Zie hiervoor de website van de NMV <http://www.montessori.nl/nmv.htm>.

² Klaassen, C & B. Moll (2005). *Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs. Uitgangspunten, kenmerken, procedures* (Pedagogische dimensie, nummer 38). Ubbergen: Tandem Felix.

Hieronder komen de kernbegrippen kort aan de orde.

* *Kwaliteitsbeleid versus kwaliteitszorgbeleid.*

Deze begrippen worden soms als synoniem gebruikt, terwijl:

- kwaliteitszorg het systematisch bepalen, bewaken, borgen en verbeteren van de kwaliteit betreft en deels aan sluit bij de tweede doelstelling van de NMV;
- kwaliteit een bepaalde hoedanigheid is, het antwoord is op de eerste vraag die gesteld wordt in het kader van de kwaliteitszorg (Wat is goed Montessori-onderwijs?) en meer aan sluit bij de eerste doelstelling van de NMV.

* *Visitatie en zelfevaluatie.*

Deze begrippen worden verschillend en onzuiver gebruikt:

- het onderzoek door de NMV in 1995-1996 spreekt over het uitvoeren van een zelfevaluatie³, Klaassen & Moll (2005) spreken van een schriftelijke visitatieronde (p. 15), terwijl meer sprake is van een inventariserend onderzoek;
- ook bij de huidige werkwijze van de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning wordt gesproken over een zelfevaluatie, terwijl het meer gaat om het opvragen van voorinformatie. Een zelfde misvatting is er over de vragenlijsten van de inspectie voorafgaande aan schoolbezoeken (Klaassen en Moll, p. 21);
- naast de visitaties vanuit de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning blijken er collegiale visitaties plaats te vinden (Klaassen en Moll, p. 12) Enkele bezoekers die scholen bezoeken in het kader van de erkenning beschouwen deze visitatie ook als een collegiale visitatie (Klaassen en Moll, p. 55).

* *Kwaliteit en erkenning.*

Deze begrippen lopen door elkaar heen:

- het begrip kwaliteit heeft betrekking op de ‘hoe-goedheid’ van een school, inclusief het geven van goed Montessorionderwijs;
- het begrip erkenning betreft de voorwaarden waaraan een school zou moeten voldoen om lid te mogen worden en blijven van de NMV.

* *De positionering van kwaliteitsbeleid en kwaliteitszorgbeleid.*

Beide begrippen worden zowel op het niveau van scholen, als op het niveau van de NMV gehanteerd en lopen soms door elkaar heen. Niet duidelijk zijn in deze de verantwoordelijkheden onderscheiden.

2.2 **Beleid op het terrein van erkenning**

Het beleid op het terrein van de erkenning omvat twee onderdelen, namelijk de inhoud (2.2.1) en de procedures (2.2.2).

---

³ NMV (1996). *Commissie kwaliteitsbewaking*. Amsterdam: NMV.

2.2.1 De inhoud: ‘de Gulden Tien’

Het antwoord op de vraag wat goed Montessorionderwijs is, ligt vast in tien kenmerken die de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning hanteert bij de visitaties die de grondslag vormen voor de erkenning.

De kenmerken verschillen wat betreft aard en karakter in relatie tot de kenmerken van goed Montessorionderwijs. In deze subparagraaf worden enkele kanttekeningen geplaatst bij ‘de Gulden Tien’.

1. De werkwijze van de school⁴ is gebaseerd op de antropologie en het pedagogisch en didactisch concept van dr. Maria Montessori, waarin kosmisch onderwijs en opvoeding, opvoeding tot onafhankelijkheid en tot sociaal verantwoordelijk gedrag een belangrijke plaats innemen.

Dit is een kenmerk dat duidelijk gerelateerd is aan de eigen visie van de NMV en aan de grondslag van het Montessorionderwijs. Het kenmerk wordt vooral geoperationaliseerd in de kenmerken 7 en 8. Dit eerste kenmerk heeft sterk het karakter van een algemene doelstelling of een intentieverklaring.

2. De school voldoet aan de van toepassing zijnde eisen van de Wet Primair Onderwijs voor zover deze betrekking hebben op de inrichting en kwaliteit van het onderwijs, waarbij de continue ontwikkeling van het kind in de vorm van afstemmingsonderwijs in ons onderwijs een accent verdient.

Dit kenmerk is nauwelijks onderscheidend naar het Montessorionderwijs. Alle scholen dienen te voldoen aan de WPO, inclusief artikel 8, dat ondermeer handelt over de ononderbroken ontwikkeling en de afstemming.

3. Het gestelde bij punt 1 wordt onderschreven door het bevoegd gezag van de school en alle personeelsleden die aan de school zijn verbonden en het wordt gerespecteerd door de ouders van de kinderen die de school bezoeken.

Dit kenmerk is zwak gerelateerd aan de kenmerken van goed Montessorionderwijs. Het kenmerk beoogt een breed draagvlak te borgen en zou beter passen als een preambule, voorafgaand aan de kenmerken. In de zin van erkenning zou dat concreet kunnen betekenen dat een verzoek tot erkenning niet in behandeling wordt genomen, wanneer aan dit kenmerk niet is voldaan.

4. De doelstelling van de school is/wordt omschreven in het schoolplan en in de schoolgids. De hierboven en volgende genoemde punten zijn herkenbaar in het hoofdstuk kwaliteitsbeleid van het schoolplan.

---

⁴ Met school kan ook worden bedoeld: een Montessoristroom van de school.

Voor dit kenmerk geldt hetzelfde als voor kenmerk 2. Overeenkomstig artikel 12 en 13 van de WPO zijn scholen verplicht deze zaken in het schoolplan en de schoolgids te beschrijven. Overigens voor wat betreft het schoolplan niet in het hoofdstuk kwaliteitsbeleid, maar - waar het de doelstellingen betreft - in het hoofdstuk onderwijskundig beleid, als aanvulling op de wettelijk vastgestelde kerndoelen.

5. De vastbenoemde onderwijsgeevenden hebben naast onderwijsbevoegdheid een door de NMV erkend Montessoridiploma of zijn studerende daarvoor.

Dit kenmerk is gerelateerd aan kenmerken van goed Montessorionderwijs in voorwaardelijke zin. Het kenmerk zou samen met de kenmerken 3, 6 en 10 geclusterd kunnen worden. Overigens mikt het kenmerk op bevoegdheid als een vorm van startbekwaamheid. Het op peil houden van deze bekwaamheid wordt in het kenmerk niet betrokken.

6. De functionarissen die verantwoordelijkheid dragen voor het personeelsbeleid of onderwijsinhoudelijk beleid hebben een door de NMV erkend Montessoridiploma of zijn studerende daarvoor.

Voor dit kenmerk geldt hetzelfde als voor kenmerk 5.

7. De school is een voorbereide omgeving waarin:

7.1 er vrijheid van lesrooster is;

7.2 de kinderen van 4 t/m 12 jaar worden ingedeeld in heterogene leeftijdsgroepen (bij voorkeur 4-6 jr./ 6-9 jr./ 9-12 jr.);

7.3 de vrije werkkeuze van de kinderen wordt gegarandeerd door het creëren van een ruime vrije werkperiode en adequaat klassenmanagement;

7.4 voldaan wordt aan de gestelde eisen ten aanzien van het gebruik van Montessorimateriaal en de inrichting van de klaslokalen als uitgebreide voorbereide en uitnodigende omgeving;

7.5 het mogelijk is dat kinderen keuze maken in hun eigen ontwikkeling en hun eigen ontwikkeling kunnen volgen.

Dit kenmerk en de subkenmerken hebben een sterke relatie met wat goed Montessorionderwijs beoogt te zijn. Vanuit de door Klaassen en Moll (p. 49) bevraagde panels wordt het juist gebruik van materialen (vooral als ontwikkelingsmaterialen) benadrukt.

8. De school heeft een adequate groepsadministratie waarbij de observatiegegevens van de individuele ontwikkeling van het kind en de groepsactiviteiten geregistreerd staan. Per bouw bestaat uniformiteit, tussen de bouwen is aansluiting zichtbaar.

Dit kenmerk heeft een relatie met kenmerken van goed Montessorionderwijs, zeker als het verbonden wordt aan het Montessorikindvolgsysteem.

9. Over de ontwikkeling van het kind wordt, op initiatief van de school, regelmatig overleg gevoerd tussen ouders/verzorgers en de leerkrachten. Er wordt zowel schriftelijk als mondeling aan de ouders gerapporteerd.

Dit kenmerk is op zich niet onderscheidend voor het Montessorionderwijs en heeft een nauwe relatie met wettelijke voorschriften in de WPO. Waar het gaat om de verslaglegging aan ouders en met name de pedagogische en sociale component daarin kan een relatie gelegd worden met het Montessorikarakter van het kindvolgsysteem zoals bedoeld bij kenmerk 8.

10. De school is lid van de NMV en de school werkt mee aan de kwaliteitstoetsing die leidt tot erkenning door de NMV.

Dit kenmerk heeft geen relatie met goed Montessorionderwijs en heeft een sterk voorwaardelijk en formeel karakter. Voor dit kenmerk geldt hetzelfde als voor kenmerk 5.

2.2.2 Procedure

De procedure rond de erkenning ligt vast in het *'Reglement aanmelding en erkenning basisonderwijs'*⁵. Met betrekking tot de erkenning zijn de volgende situaties denkbaar:

- * eerste erkenning van een aspirant-lid⁶ op basis van een advies van de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning:
  - toelating als lid;
  - voortzetting aspirant-lidmaatschap;
  - beëindiging aspirant-lidmaatschap.
- * behoud erkenning op basis van een advies van de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning:
  - continuering lidmaatschap;
  - opzeggen lidmaatschap.

Naar het oordeel van de door Klaassen en Moll (p.50) bevroegde panels moet er een zichtbaar onderscheid komen tussen de procedure voor erkenning en die voor kwaliteitsbewaking of kwaliteitsbevordering.

Men kiest in het rapport voor de mogelijkheden van niet erkennen, voorlopig niet erkennen, erkennen.

⁵ NMV (2000). *Reglement aanmelding en erkenning basisonderwijs*.

⁶ De eerste erkenning van aspirant leden is op dit moment niet helder geregeld en niet expliciet belegd bij de commissie die de afgelopen periode de visitaties uitvoerde.

2.3 Kijkwijzer

De kijkwijzer is ingedeeld in drie thema's:

- * de voorbereide omgeving;
- * het pedagogisch klimaat;
- * de leerlingenzorg.

Binnen elk thema zijn drie niveaus te onderscheiden:

- * *'Onderwerpen'*.
Binnen de voorbereide omgeving wordt bijvoorbeeld onderscheiden: het lokaal, de gemeenschappelijke ruimtes, het materiaal, de leid(st)er (administratie/logboek);
- * *'Indicatoren' of items*.
Dit zijn uitspraken om iets te kunnen zeggen over het onderwerp in beoordelende zin;
- * *'Goede praktijken'*.
Dit zijn concretisering van de indicatoren.

Hiernaast is er een korte gesprekslijst voor het voeren van gesprekken met kinderen uit de midden- en de bovenbouw. Voor het overige wordt de visitatie niet ondersteund door instrumenten.

Over de inhoud van de kijkwijzer kan het volgende worden opgemerkt:

- * door middel van de kijkwijzer wordt door observatie informatie verzameld over de erkenningskenmerken 7 en 8. De andere kenmerken komen noch in de kijkwijzer, noch in de gespreksleidraad voor de gesprekken met leerlingen aan de orde;
- * niet duidelijk zichtbaar is hoe de diverse onderwerpen en items zich verhouden tot de elementen die onder de erkenningskenmerken 7 en 8 worden genoemd;
- * daarmee samenhangend is er niet of nauwelijks sprake van aanwijzingen van weging van de items ten opzichte van elkaar. Onduidelijk blijft zo hoe gekomen wordt tot een eindafweging en -beoordeling van de erkenningskenmerken;
- * de nadere concretisering van de items verschilt sterk. Het thema voorbereide omgeving is minutieus uitgewerkt, terwijl dat bij het pedagogisch klimaat veel minder het geval is;
- * ditzelfde geldt voor het aangeven van nadere aanwijzingen voor de beoordeling op itemniveau (bijvoorbeeld bij het item 'Er is in het lokaal plaats voor kleedjes' wordt de aanwijzing gegeven voor score 4: 'in de bovenbouw minimaal 1 kleedje, in de onder- en middenbouw minimaal 3 kleedjes');
- * door de kijkwijzer heen lopen drie 'observatie-objecten': de materiële omgeving (materiaal, methodes, tafels, kleedjes en dergelijke), leerlingen (en hun zichtbare gedrag) en leid(st)ers (en hun houding en handelen). Een samenhangende ordening op deze drie objecten ontbreekt.

Samenvattend kan worden gesteld dat het ontbreekt aan een logisch kader dat de verbinding zou kunnen leggen tussen de erkenningskenmerken aan de ene kant en de observatiepunten aan de andere kant.

De beoordeling van de observatiepunten geschiedt op een vierpuntsschaal van 'duidelijk gezien en in orde' tot 'niet in orde en reden tot zorg'. Beoordelingen worden onderbouwd door een opmerking. Vervolgens vindt op een hoger niveau 'weging op de hand plaats'.

Klaassen en Moll hebben in hun onderzoek 43 visitatierapporten geanalyseerd op toetsingscriteria op dit hogere niveau, waarbij zij zich vooral hebben gericht op de beoordeling 'twijfelachtig'. In het volgende overzicht is dit samengevat.

Kenmerk 'Gulden Tien'	Criteria voor het oordeel 'twijfelachtig'
1	> 2 maal een negatieve/kritische opmerking, vaak houding leerkracht.
2	--
3	Opmerkingen schoolleiding, leerkrachten waarin onderdelen van de Montessorivisie in twijfel werden getrokken.
4	Geen schoolgids of schoolgids komt niet overeen met de werkelijkheid.
5	Geen opleidingsplannen voor ongediplomeerde Montessorileerkrachten.
6	Idem 5.
7	> twee punten een negatieve beoordeling.
8	Opmerkingen over uniformiteit, inzichtelijkheid, aanwezigheid, ontbreken kwalitatieve gegevens.
9	Wanneer niet gesproken wordt met ouders of alleen schriftelijk wordt gecommuniceerd.
10	Nvt.

Uit het overzicht blijkt dat een eenduidige beslis-, c.q. beoordelingssystematiek ontbreekt.

Overigens worden in de rapporten diverse termen gebruikt naast de eindoordeelen positief en negatief: deels positief, ja, nee, gematigd positief, wisselend, overwegend positief, over het algemeen positief, voldoende, onvoldoende. Soms ontbreken heldere oordelen of zijn oordelen voorzien van nadere nuanceringsen.

2.4 Visitaties

Centraal bij de erkenning staat een visitatie, afgesloten met een visitatierapport. De werkwijze voor deze visitatie staat beschreven in *'Procedure bij het visiteren van basisscholen'*. Hierin worden vier fasen onderscheiden:

- * voorbereiding: jaarlijkse planning, taken, verantwoordelijkheidsverdeling, informeren van de scholen, opvragen voorinformatie;
- * bezoek: groepsbezoeken, gesprekken leerkrachten, directie, intern begeleider(s);
- * rapportage: van conceptverslag naar definitief verslag, inclusief advies: (handhaving) erkenning of het onthouden van erkenning;
- * afronding: formele afhandeling van het advies door het sectiebestuur.

In dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord *op welke transparante wijze de visitatie kan worden geïntegreerd binnen het kwaliteitsbeleid van de NMV?* In dit verband gaat het om de volgende zaken:

- * de relatie zelfevaluatie en visitatie;
- * de relatie kwaliteit en erkenning;
- * de relatie zelfevaluatie, visitatie en extern toezicht;
- * de outlines van een kwaliteitskader voor een Montessorischool (waaronder de relatie ‘goed onderwijs’ en ‘goed Montessorionderwijs’);
- * de wenselijkheid van een kwaliteitshandboek voor de NMV.

3.1 Begrippen ontrafeld

In paragraaf 2.1 is aan de hand van de analyse van documenten betoogd dat er onduidelijkheid en verwarring bestaat over een aantal begrippen. Deze onduidelijkheid leidt er onder meer toe dat er verschillende verwachtingen zijn over het middel van de visitatie in het kader van de erkenning van scholen als lid van de NMV.

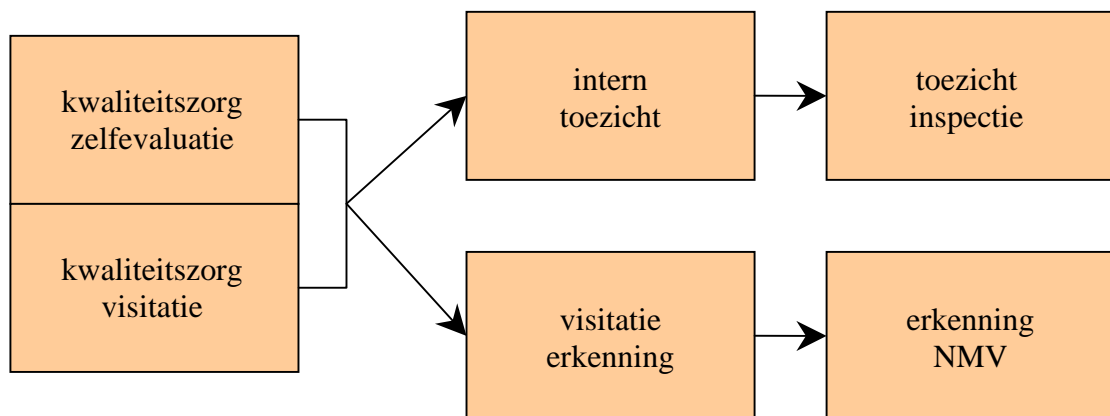
3.1.1 Kwaliteit, kwaliteitszorg, zelfevaluatie, visitatie en toezicht

De vragen uit paragraaf 2.1 kunnen gelegd worden op het kwaliteitszorgbeleid van de NMV, één en ander gerelateerd aan het eigen kwaliteitszorgbeleid van de school (cursief).

In het volgende overzicht is de visitatie geïntegreerd ten opzichte van het kader van het kwaliteitsbeleid van scholen.

Vragen kwaliteitszorgbeleid	Activiteiten NMV/bevoegd gezag-school
Doet de Montessorischool de goede dingen?	‘De gulden tien’ Uitwerkingsnotities onderdelen ⁷ Montessoriovoeding en Montessorionderwijs in de 21ste eeuw <i>Eigen visie en doelstellingen</i> <i>Algemene doelstellingen BaO</i>
Doet de Montessorischool de dingen goed?	Uitkomsten zelfevaluatie <i>Uitkomsten zelfevaluatie</i>
Hoe weet Montessorischool dat?	Vragenlijsten ter voorbereiding op de visitatie <i>Zelfevaluatie-instrumentarium</i>
Vinden anderen dat ook?	Visitatie <i>Visitaties en/of inspectie-onderzoek</i>
Wat doet Montessorischool met die kennis en informatie?	Schoolplan (en hervisitatie) <i>Schoolplan</i>

Het primaat voor de kwaliteitszorg ligt – ook wettelijk gezien – bij (het bevoegd gezag van) de school en wordt beschreven in het schoolplan. Deze wettelijke plicht krijgt op basis van de notitie over governance⁸ in de toekomst een aanvulling in een ‘interne’ toezichtssystematiek. Het proportionele toezicht van de inspectie vormt hierop het sluitstuk. In het volgende schema is dit weergegeven.

Met dit schema is nu en voor de toekomst tevens de relatie aangegeven tussen zelfevaluatie, visitatie en intern en extern toezicht. De school beoordeelt eerst zichzelf (zelfevaluatie) en laat dat eventueel door anderen doen (visitatie), het bevoegd gezag oefent toezicht uit en legt verantwoording af en ten slotte sluit de inspectie in haar toezicht aan op deze eerdere stappen in de toezichtketen. De visitatie die ten grondslag ligt aan de erkenning kan goed aansluiten bij deze toezichtsketen.

⁷ Voorbeelden van dergelijke notities zijn ‘Besluit groepssamenstelling Montessorischolen BaO’, ‘Besluit opleiding/diplomering medewerkers Montessorischolen BaO’; ‘Besluit methodengebruik in Montessorionderwijs’ (zie bijlage).

⁸ OCW (2005). *Beleidsnotitie governance: ruimte geven, verantwoording vragen en van elkaar leren*. Den Haag: OCW.

3.1.2 Kwaliteit en erkenning

Bij de erkenning gaat het erom namens de NMV vast te stellen of een school al dan niet toegelaten wordt als lid van de NMV. Erkenning impliceert naar ouders/verzorgers en leerlingen toe dat de leerling op de ‘erkende’ school onderwijs krijgt volgens de visie en werkwijze van het Montessorionderwijs.

Het gaat hierbij klaarblijkelijk om de onderscheidende elementen ten opzichte van niet-Montessorischolen. Dat houdt in dat het gaat om een – zij het belangrijk – segment van wat onder kwaliteit wordt verstaan.

Uit het onderzoek van Klaassen en Moll blijkt verwarring over de relatie kwaliteit en erkenning. In de eerste plaats ervaren scholen kwaliteit en kwaliteitszorg als een ontwikkelings- of groei proces. Dit verstaat zich in het gevoelen van scholen niet altijd goed met het ‘controlerende’ en ‘balloterende’ karakter van de visitatie (‘de Montessoripolitie’).

In de tweede plaats mist men een follow-up na afloop van de visitatie in de zin van aanbevelingen of ontwikkelingsrichtingen. Scholen zouden het op prijs stellen iets ‘terug te krijgen’ en dat beter aangesloten werd bij wat er op de school speelt. Een en ander wordt nog eens versterkt door een gebrek aan transparantie naar de scholen toe over werkwijze, normering en betrokkenheid van de school bij de visitatie.

3.2 Advies

Op basis van bovenstaande constatering adviseer ik de NMV het hierna volgende.

- 1 Beperk de visitatiesystematiek zoals bedoeld in dit rapport tot de voorwaarden voor erkenning als lid van de NMV. Dit impliceert dat deze beperking ook in de naamgeving van de Kerncommissie tot uitdrukking komt (Kerncommissie Erkenning).
- 2 Plaats de visitatiesystematiek in de onder 3.1 vermelde verantwoordelijkheidsverdeling en toezichtketen. Dit impliceert dat:
  - a de school zich voorafgaande aan de visitatie middels een zelfevaluatie verantwoordt. Deze zelfevaluatie dient deugdelijk te zijn en vastgelegd te worden in een rapport, volgens een vastgesteld format;
  - b de visitatie wordt ingericht op basis van het zelfevaluatierapport;
  - c de school de mogelijkheid krijgt vragen of thema’s in te brengen tijdens de visitatie en zichzelf te presenteren;
  - d de school iets terugkrijgt middels op verdere ontwikkeling gerichte aanbevelingen;
  - e de school naar aanleiding van de visitatie schriftelijk feedback geeft. Vooral de vraag wat de school met de uitkomsten van de visitatie gaat doen, is in deze relevant.

- 3 Voeg aan de erkenningskenmerken een kenmerk betreffende de kwaliteitszorg toe om zo minimale garanties te hebben aangaande de algemene kwaliteit van de school.
- 4 Op langere termijn zou de NMV aan de hand van reeds ontwikkelde documenten⁹ scholen kunnen (laten voorzien) van aanvullingen of nadere operationaliseringen van kwaliteitskenmerken uit door scholen gebruikte zelfevaluatieinstrumenten. Dit zou kunnen leiden tot een eigen kwaliteitskader voor Montessorischolen. Ter stimulering van de kwaliteit en kwaliteitszorg op scholen, mede in het licht van de governancegedachte is het aan te bevelen een kwaliteitshandboek te ontwikkelen voor Montessorischolen, waarin op een transparante wijze de in dit rapport beschreven thema's 'handen en voeten krijgen'.

---

⁹ NMV (datum onbekend). *Kwaliteitskenmerken bij de kerndoelen BaO*. Amsterdam: NMV.

In dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord *op welke wijze de beslissingen en procedures bij erkenning kunnen worden verbeterd*. Het gaat hierbij om de volgende zaken:

- * minimum normen voor het Montessorionderwijs;
- * wanneer erken je een school, wanneer voorlopig niet, wanneer niet;
- * de procedure bij het niet erkennen;
- * de mogelijkheden voor bezwaar;
- * de termijnen die worden gehanteerd.

4.1 Transparant en terug naar de kern

In paragraaf 2.2 is wat betreft de erkenning een onderscheid gemaakt tussen de inhoud en de procedures. In deze paragraaf wordt hetzelfde onderscheid gehanteerd.

4.1.1 De inhoud

Op basis van analyse van documenten en de uitkomsten van diverse panels (Klaassen en Moll) kunnen de volgende conclusies worden getrokken over ‘de Gulden Tien’:

- * de kenmerken 1, 7 en 8 zijn het meest onderscheidend voor de praktijk van het Montessorionderwijs, waarbij kenmerk 1 dan tot uitdrukking moet komen in de visie van de school;
- * de kenmerken 1, 3, 5, 6 en 10 hebben een meer randvoorwaardelijk en dus harder karakter. Daarbij beperken de kenmerken 5 en 6 zich louter tot bevoegdheden en dekken zij niet noodzakelijkerwijs (het bijhouden van) de bekwaamheden;
- * de kenmerken 2 en 4 zijn niet onderscheidend voor het Montessorionderwijs en behoren tot het domein van de algemene kwaliteit;
- * kenmerk 9 is zoals geformuleerd niet onderscheidend voor het Montessorionderwijs. Het onderscheidende karakter kan worden aangebracht door de pedagogische en sociale component te verstevigen en het kenmerk te verbinden met kenmerk 8;
- * in de systematiek ontbreekt een consistente normering en weging van kenmerken in relatie tot de erkenning.

4.1.2 De procedures

Bij de - overigens transparante - procedure zoals beschreven in het *'Reglement aanmelding en erkenning basisonderwijs'* zijn enkele kanttekeningen te plaatsen:

- * hoewel in de 'koppen' gesproken wordt over erkenning, hanteert de NMV in de artikelen andere begrippen, namelijk toelating, voortzetting, beëindiging, opzegging van het (aspirant-)lidmaatschap;
- * de adviezen van de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning worden in het reglement niet nader geduid. Zo is niet duidelijk en eenduidig welke adviezen gegeven kunnen worden;
- * in het reglement ontbreken termijnen:
  - de termijn van aspirant-lidmaatschap,
  - de termijn van eerste erkenning,
  - de termijn van voortzetting aspirant-lidmaatschap;
- * bij de vraag naar behoud van erkenning bestaat er naast continuering van het lidmaatschap alleen de mogelijkheid van beëindiging van het lidmaatschap. Een tijdelijke terugval naar de status van aspirant-lid of anderszins is niet mogelijk;
- * de beroepsmogelijkheid beperkt zich tot beroep bij de algemene ledenvergadering van de NMV. Een beroepsmogelijkheid op de uitkomsten van de visitatie ontbreekt.

4.2 Advies

Op basis van bovenstaande constatering adviseer ik de NMV het hierna volgende:

- 1 Herzien en herorden 'de Gulden Tien':
  - a betrek bij deze herziening de conclusies vermeld in 4.1.1;
  - b verwijder de kenmerken 2, 4, 9 die niet onderscheidend zijn voor het Montessorionderwijs of bezie op welke wijze deze kenmerken onderscheidend gemaakt kunnen worden, dan wel verbindt deze met kenmerken die wel onderscheidend zijn. Zo zou kenmerk 4 verbonden kunnen worden met kenmerk 1. Immers de Montessorivisie zou zichtbaar moeten zijn, dan wel uitgewerkt moeten worden in het schoolplan en de schoolgids;
  - c geef niet alleen aandacht aan bevoegdheden, maar vooral aan (blijvende en geactualiseerde) bekwaamheden. Op deze wijze kan het ontwikkelde competentieprofiel voor Montessorileid(st)ers worden betrokken in de visitatie en worden verbonden met kenmerk 5;
  - d breng de subkenmerken van kenmerk 7 op het hogere niveau van kenmerken;
  - e breng een weging aan in de kenmerken, afhankelijk van de fase waarin de school zich bevindt in het erkenningsproces. Wat telt hoe zwaar bij een eerste erkenning, wat bij het behoud van een erkenning.

- 2 Breng enkele wijzigingen, c.q. aanvullingen aan in de procedure:
  - a maak een onderscheid tussen erkenning en voorlopige erkenning. Breng deze in lijn met de adviezen van de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning en vermeld deze in de desbetreffende artikelen onder 4 en 5. Het advies kan luiden: erkenning, voorlopige erkenning, geen erkenning;
  - b neem in het reglement op dat na een voorlopige erkenning altijd een hervisitatie plaatsvindt binnen een bepaalde termijn;
  - c verruim onder 2.3¹⁰ de tekst, aangezien de beoordeling/ het advies op een bredere leest is geschoeid dan de kijkwijzer;
  - d breng termijnen aan waar deze ontbreken: de maximale duur van het aspirantlidmaatschap, de maximale voortzetting ervan, de termijn waarbinnen de eerste erkenning aan de orde moet zijn;
  - e creëer de mogelijkheid in de fase van ‘behoud van erkenning’ tot voorlopige erkenning, zonder verlies van lidmaatschap en neem daarvoor een termijn op;
  - f open de mogelijkheid van het vragen naar een second opinion bij verschil van opvatting naar aanleiding van de visitatie.

- 3 Geef de erkenning nog meer gewicht dan nu het geval is. De procedure van erkenning zou een uiting moeten zijn van de trots en de waarde die de NMV toekent aan scholen die zich Montessorischool mogen noemen. De indruk bestaat dat de erkenning deels ‘onder tafel gebeurt’ en dat er binnen de NMV niet altijd waarde aan wordt toegekend. Het is aan te bevelen de erkenning meer ‘body’ te geven, zowel naar de leden als naar buiten. Mogelijkheden hiervoor zijn:
  - a rapportage van de erkenningen op de website;
  - b een vorm en blijk van certificering naast het ‘naambord’;
  - c realistische, maar strakke eisen voor erkenning, waaruit blijkt dat de NMV ‘recht in de leer’ blijft.

---

¹⁰ Zie NMV (2000). *Reglement aanmelding en erkenning basisonderwijs*. Amsterdam: NMV.

In dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord *op welke wijze de kijkwijzer kan worden verbeterd, geobjectiveerd en gestandaardiseerd?* Hierbij gaat het om de volgende zaken:

- * verbetering van de kijkwijzer (inhoudelijk);
- * aanvulling met andere instrumenten;
- * verbetering van het toepassen van de kijkwijzer (werkwijze).

5.1 Objectivering

Doel van de kijkwijzer is de beoordeling van vooral de kenmerken 7 en 8 te ondersteunen met beoordelingspunten en observeerbare situaties en gedragingen. Daarmee vormt de kijkwijzer een belangrijk instrument om de intersubjectiviteit te verhogen (het gelijk beoordelen door verschillende personen in dezelfde situatie). Desondanks ervaren scholen en ook de bezoekers zelf een zekere mate van subjectiviteit bij het beoordelen.

In paragraaf 2.3 zijn de bevindingen beschreven na analyse van de beschikbare documenten. Uit deze bevindingen kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- * er ontbreekt een helder en uitgewerkt kwaliteitskader voor de visitatie. Een dergelijk kader geeft een verantwoording van de gekozen en uitgewerkte kwaliteitskenmerken en verbindt deze met 'de Gulden Tien' en expliciteert de relaties tussen de diverse niveaus van beoordelen;
- * er ontbreekt een stelsel van beslisregels van het concrete niveau van observeerbare praktijken tot het niveau van het eindoordeel, alsmede de schalen. Deze niveaus zijn:
  - praktijken,
  - indicatoren (items),
  - onderwerpen,
  - thema's,
  - kenmerken,
  - eindoordeel;
- * een aantal items is niet verder uitgewerkt naar observeerbare praktijken;
- * er is geen evenwicht tussen indicatoren die gericht zijn op de materiële omgeving, op leerlingengedrag en op leerkrachtgedrag. Met name de laatste categorie wordt vanuit de panels als belangrijk gezien;
- * de kijkwijzer is het enige instrument dat in zekere zin intersubjectief meet. Daarnaast is er een aandachtspuntenlijst voor het gesprek met leerlingen. Daarmee is in termen van betrouwbaarheid een zwakke basis aanwezig voor het vellen van objectieve oordelen.

5.2 Advies

Op basis van bovenstaande constatering adviseer ik de NMV het hierna volgende.

- 1 Ontwerp – in lijn met de eerdere adviezen – een kwaliteitskader voor de visitatie, waarin:
  - a de relatie van de erkenningskenmerken met de daaronder liggende niveaus wordt verantwoord. Beperk bij deze operatie vervolgens de niveaus tot maximaal 4;
  - b de beslisregels worden geëxpliciteerd;
  - c de beoordelingscategorieën eenduidig worden gedefinieerd;
  - d de werkwijze globaal wordt weergegeven.
- 2 Werk het kader uit in een nieuwe kijkwijzer die evenwicht aanbrengt in observeerbare elementen in de materiële omgeving, in het leerlingengedrag, in het leerkrachtengedrag.
- 3 Ontwikkel aanvullende instrumenten of aanpakken om de betrouwbaarheid van de beoordeling te vergroten. Te denken valt aan instrumenten voor leerlingen, leraren, ouders. In het geval de visitatie voortbouwt op een zelfevaluatie, kunnen deze instrumenten worden toegepast in die situaties, waarin de zelfevaluatie hierin niet voorziet.
- 4 Maak inhoud en procedure bekend aan scholen, zodat zij hiermee rekening kunnen houden bij hun zelfevaluatie. Ontwerp hiervoor een brochure.

In dit hoofdstuk wordt de vraag beantwoord *op welke wijze de procedure van de visitatie kan worden verbeterd?* Hierbij gaat het om de volgende zaken:

- * een draaiboek voor de voorbereiding en uitvoering;
- * de kwaliteit en eenduidigheid van rapporteren;
- * de procedures richting de scholen;
- * training van visiteurs.

6.1 Samen, eenduidig en volgbaar

Wat opvalt bij de procedure van de visitatie is dat de visitatie als top-down wordt ervaren door de scholen. De term ‘Montessoripolitie’ duidt op dit positieverschil. Dit staat op organisatieniveau enigszins haaks op de visie op Montessorionderwijs, die veel meer gekenmerkt wordt door ontwikkeling van onderop en betrokkenheid van scholen.

Er is weliswaar een procedure voor de visitatie vastgesteld, maar deze geeft veel ruimte voor eigen interpretatie en plaatst te weinig de school in de verantwoordelijke positie die zij heeft en die haar toekomt.

De procedure geeft weinig inzicht in wat van scholen wordt verwacht, behoudens het aanleveren van informatie. De procedure geeft ook de nodige ruimte voor eigen invullingen van de visitatiecommissie.

De rapportage geschiedt door de visitatiecommissies op basis van een format. Niet duidelijk uit de rapportage wordt welke beoordelingscategorieën worden gebruikt, hoe deze worden toegepast en hoe tot het eindoordeel wordt gekomen.

De visitatiecommissies bestaan steeds uit één lid uit de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning aangevuld met leden vanuit de scholen. Er zijn minimale en weinig structurele voorzieningen getroffen voor selectie en scholing van visiteurs.

6.2 Advies

Op basis van bovenstaande constatering adviseer ik de NMV het hierna volgende.

- 1 Ontwerp een draaiboek voor de visitatie op basis van de huidige procedure en rekening houdend met de eerdere adviezen in dit rapport met daarin:
  - a aanwijzingen wat van scholen wordt verwacht (inclusief de zelfevaluatie);
  - b uitwerking van het handelen van visiteurs, onderscheiden naar voorzitter, secretaris en leden;
  - c procedures, rapporten en termijnen.
- 2 Ontwerp op basis van het draaiboek instrumenten om de visitaties eenduidig te laten verlopen.
- 3 Organiseer een kritisch systeem van intercollegiaal ‘meelezen’ van visitatierapporten tussen de leden van de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning.
- 4 Ontwikkel een taakomschrijving voor de Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning, waarin naast taken ook procedures en verantwoordelijkheden duidelijk worden belegd.
- 5 Richt de samenstelling van visitatiecommissies professioneel in:
  - a geef professionals uit scholen de ruimte zich hiervoor aan te melden;
  - b organiseer trainingen in observeren;
  - c bouw samen observeren in het systeem in;
  - d verbeter de facilitering van de leden van de visitatiecommissies (vergoeding, secretariële ondersteuning en dergelijke);
  - e doe onderzoek (of laat dit uitvoeren) naar de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van de visitaties.

---

7 ONTWIKKELING VAN DE ERKENNING

In dit slothoofdstuk worden de verschillende adviezen in een ontwikkelingsproces en in volgorde geplaatst.

De hoofdvraag van de NMV was hoe de bestaande praktijk van visitatie in het kader van de erkenningsprocedure (verder) kan worden verbeterd. Op de vier hoofdthema's zijn in de hiervoor beschreven hoofdstukken beschrijvingen, analyses en adviezen geformuleerd. Op basis hiervan kunnen aan de NMV twee ontwikkelingslijnen worden voorgelegd voor de verdere verbetering van een consistente en deugdelijke aanpak van de visitatie en erkenning. Belangrijk daarbij is het creëren van een breed draagvlak binnen de vereniging. Deels zouden activiteiten binnen beide lijnen parallel kunnen verlopen.

Lijn 1: het ontwerpen van een kwaliteitskader in de vorm van een beleidsnotitie voor het sectiebestuur van de NMV en het verkrijgen van draagvlak binnen de NMV. Het kader moet de basis vormen voor de uitwerking in een aanpak en in instrumenten voor de visitatie.

Een kwaliteitskader voor de visitatie en erkenning, met daarin de volgende elementen:

- * de visitatiesystematiek in de onder 3.1 vermelde verantwoordelijkheidsverdeling en toezichtketen;
- * de visitatiesystematiek beperkt zoals bedoeld in dit rapport tot de voorwaarden voor erkenning als lid van de NMV;
- * herziening en herordening van 'de Gulden Tien';
- * de in 4.2 voorgestelde wijzigingen van, c.q. aanvullingen op de procedure tot erkenning;
- * voorstellen om meer 'body' te geven aan de erkenning, zowel naar de leden als naar buiten;
- * voorstellen tot selectie, facilitering en scholing van leden van visitatiecommissies.

Lijn 2: het ontwikkelen van instrumenten en procedures om de huidige aanpak in overeenstemming met de beleidsbeslissingen aan te passen.

Op korte termijn een toolkit voor visitatie, met daarin de volgende elementen:

- * een nieuwe kijkwijzer die evenwicht aanbrengt in observeerbare elementen in de materiële omgeving, leerlingengedrag, leerkrachtengedrag;
- * aanvullende instrumenten of procedures om de betrouwbaarheid van de beoordeling te vergroten;
- * een stelsel van beslisregels;
- * een draaiboek voor de visitatie op basis van de huidige procedure;
- * een brochure voor de scholen, zodat deze zich kunnen voorbereiden;
- * een (verbetering van een) kritisch systeem van intercollegiaal 'meelezen' tussen de leden van de Kerncommissie Erkenning.

Op lange termijn een kwaliteitshandboek voor Montessorischolen, met daarin:

- * bovenstaande toolkit en opbrengsten van de beleidsnotitie;
- * een eigen, breed kwaliteitskader voor Montessorischolen.

Afhankelijk van de keuzes die de NMV maakt uit de in dit rapport vermelde adviezen kan vervolgens een ontwikkelingsproces worden ingericht. Het is daarbij van belang van te voren helder te hebben op welke wijze gedurende het proces een breed draagvlak wordt gecreëerd onder de leden van de vereniging. Hierbij kunnen de bestaande overleggremia worden benut.

Indien de in dit rapport vermelde adviezen worden gevolgd, betekent dit tevens dat de volgende aanbevelingen uit het rapport van Klaassen en Moll worden overgenomen.

Par.	Nummers aanbevelingen
8.1	1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24
8.2	2, 3
8.3	3, 6, 7, 9

BIJLAGE 1: CONCEPT 'DE GULDEN TIEN'

Inleiding

In het rapport¹¹ zijn kanttekeningen gemaakt bij 'de Gulden Tien' als onderscheidende kenmerken voor het Montessorionderwijs. In deze bijlage volgt op basis hiervan een voorstel tot herziening en herordening.

De Gulden Tien

Toelating als aspirant lid (1-4)

- 1 De werkwijze van de school¹² is gebaseerd op de antropologie en het pedagogisch en didactisch concept van dr. Maria Montessori, waarin kosmisch onderwijs en opvoeding, opvoeding tot onafhankelijkheid en tot sociaal verantwoordelijk gedrag een belangrijke plaats innemen. Deze werkwijze van de school staat beschreven in het schoolplan en de schoolgids.
- 2 De werkwijze en de uitgangspunten van de school (zie 1) worden onderschreven door het bevoegd gezag van de school en alle personeelsleden die aan de school zijn verbonden en deze worden gerespecteerd door de ouders van de kinderen die de school bezoeken.
- 3 De vastbenoemde onderwijsgeevenden hebben naast onderwijsbevoegdheid een door de NMV erkend Montessoridiploma of zijn studerende daarvoor. De school houdt door professionalisering de Montessoribekwaamheid op peil.
- 4 De functionarissen die verantwoordelijkheid dragen voor het personeelsbeleid of voor het onderwijsinhoudelijk beleid hebben een door de NMV erkend Montessoridiploma of zijn studerende daarvoor. Zij houden door professionalisering hun Montessoribekwaamheid op peil.

---

¹¹ Pag. 6-8 en p. 16. Hoorn: Van Beekveld en Terpstra.

¹² Met school kan ook worden bedoeld: een Montessoristroom van de school.

Erkenning (1-10)

- 5 De school is lid of aspirant lid van de NMV en de school werkt mee aan de kwaliteitstoetsing die leidt tot erkenning door de NMV. Voor deze kwaliteitstoetsing voert de school een zelfevaluatie uit in het kader van hun eigen systeem van kwaliteitszorg
- 6 Voldaan wordt aan de eisen ten aanzien van het gebruik van ontwikkelingsmaterialen¹³ en de inrichting van de klaslokalen als uitgebreide voorbereide en uitnodigende omgeving, zodat kinderen zich zelfstandig en zelfverantwoordelijk kunnen ontwikkelen.
- 7 De kinderen van 4 t/m 12 jaar worden ingedeeld in heterogene leeftijdsgroepen (bij voorkeur 4-6 jr. / 6-9 jr. / 9-12 jr.).
- 8 Er is vrije werkkeuze door vrijheid van lesrooster, door het creëren van een ruime vrije werkperiode en door adequaat klassenmanagement, zodat kinderen ruim de gelegenheid krijgen eigen keuzes te maken in hun ontwikkeling en hun eigen ontwikkeling kunnen volgen.
- 9 De school heeft een adequaat kindvolgsysteem en een adequate groepsadministratie waarin de observatiegegevens van de individuele ontwikkeling van het kind en de groepsactiviteiten geregistreerd staan. Per bouw bestaat uniformiteit, tussen de bouwen is aansluiting zichtbaar.
- 10 Over de ontwikkeling van het kind wordt, op initiatief van de school, regelmatig overleg gevoerd tussen ouders/verzorgers en de leerkrachten. Er wordt zowel schriftelijk als mondeling aan de ouders gerapporteerd. De rapportage bevat in elk geval pedagogische en sociale gegevens.

---

¹³ Waaronder Montessorimateriaal.

BIJLAGE 2: PROEVE VAN EEN KIJKWIJZER

Inleiding

In het rapport¹⁴ zijn kanttekeningen gemaakt bij de kijkwijzer voor de visitatie en zijn suggesties gedaan voor een mogelijke aanpassing. In deze bijlage volgt op basis van het rapport en op basis van het voorstel tot wijziging van ‘de Gulden Tien’¹⁵ een voorstel tot herziening en herordening van de kijkwijzer.

Ik wijs erop dat een kijkwijzer pas definitief kan worden vormgegeven wanneer eerst achtereenvolgens de volgende stappen worden gezet:

- * vaststellen van ‘de Gulden Tien’;
- * uitwerken van een kwaliteitskader (standaarden en indicatoren);
- * toewijzen van standaarden en indicatoren aan ‘instrumenten voor visitatie’ zoals documentenanalyse, observatie (kijkwijzer), schriftelijke bevraging, gesprek leerlingen, gesprek leraren, gesprek directie, dossieranalyse;
- * vaststellen van beoordelingscategorieën en normen.

Proeve van een kijkwijzer voor de observatie van activiteiten en onderwijsleersituaties

In bijgaande proeve van een kijkwijzer is uitgegaan van een aantal aannames:

- * de uitkomsten van de kijkwijzer vormen één van de bronnen op basis waarvan tot een beoordeling van de kwaliteit van een school¹⁶ wordt gekomen. Het is verstandig bij het komen tot een beoordelingen diverse bronnen tegen elkaar af te wegen;
- * in bijgaand instrument wordt op het niveau van indicatoren gewerkt met een vierpuntschaal. Dit geeft de mogelijkheid zowel naar zeer positief als naar zeer negatief te beoordelen;
- * er is in bijgaande proeve nog geen normering aangebracht. Deze kan het beste na raadplegingen van de scholen worden vastgesteld.

---

¹⁴ Pag 9 - 11 en p.19 - 20.

¹⁵ Zie bijlage 1.

¹⁶ Met school kan ook worden bedoeld: een Montessoristroom van de school.

1.5	Kinderen hebben de gelegenheid zich terug te trekken.	O O O O O
	☐ rusthoek ☐ leeshoek ☐ geluidsarme werkplek	☐ luie stoel of zitzak ☐ luisterhoek
1.6	Kinderen leren en spelen in een verzorgd lokaal.	O O O O O
	☐ schone tafels ☐ opgeruimd bureau ☐ planten ☐ schone vloer	☐ stofvrije kasten ☐ opgeruimde kasten ☐ schone keuken ☐ voldoende licht
Het lokaal draagt bij aan een voorbereide en stimulerende omgeving.		1 2 3 4

2	Het schoolgebouw (gangen, gemeenschapsruimte, speellokaal)	-- - + ++ nvt
2.1	Kinderen kunnen zich gemakkelijk verplaatsen door het schoolgebouw.	O O O O O
	☐ looproutes functioneel ☐ ruimte op de gangen	☐ ruimte bij de kasten ☐ kinderen lopen elkaar niet in de weg
2.2	Kinderen hebben in het schoolgebouw plekken om te werken en te spelen.	O O O O O
	☐ samenwerkingstafel	☐ ruimte bij elk lokaal
2.3	Kinderen worden uitgedaagd tot zelfstandig door de inrichting van het schoolgebouw.	O O O O O
	☐ kasten zijn geordend ☐ materialen zijn toegankelijk	☐ materialen zijn hanteerbaar voor de kinderen
2.4	Kinderen worden gestimuleerd door de aankleding van het schoolgebouw.	O O O O O
	☐ materiaal van kinderen op prikbord of wanden ☐ wandversiering die stimuleert tot denken en verwonderen	☐ materialen geordend ☐ rustige sfeer ☐ wandversiering is actueel
2.5	Kinderen leren en spelen in een verzorgd schoolgebouw.	O O O O O
	☐ schone tafels ☐ opgeruimde en stofvrije gangen ☐ jassen en tassen geordend	☐ opgeruimde en stofvrije kasten ☐ voldoende licht ☐ schone vloer
Het schoolgebouw draagt bij aan een voorbereide en stimulerende omgeving.		1 2 3 4

3	Het materiaal	-- - + ++ nvt
3.1	Kinderen kunnen kiezen uit een variatie aan rekenmateriaal.	0 0 0 0 0
	☐ ontwikkelingsmateriaal ☐ hulpmateriaal	
3.2	Kinderen kunnen kiezen uit een variatie aan taalmateriaal.	0 0 0 0 0
	☐ ontwikkelingsmateriaal ☐ hulpmateriaal	
3.3	Kinderen hebben de beschikking over huishoudelijk materiaal.	0 0 0 0 0
	☐ bezem ☐ stofdoeken ☐ stoffer en blik ☐ spons en zeem	
3.4	Kinderen hebben de beschikking over passend methodisch materiaal.	0 0 0 0 0
	☐ om zelf te kiezen (ordening) ☐ geschikt voor heterogene groepen (codes) ☐ om zelf te corrigeren ☐ om zelfstandig mee te werken ☐ actueel	
3.5	Kinderen hebben de beschikking over passend hulpmateriaal.	0 0 0 0 0
	☐ om zelf te kiezen (ordening) ☐ geschikt voor heterogene groepen (codes) ☐ om zelf te corrigeren ☐ om zelfstandig mee te werken ☐ actueel	
3.6	Kinderen werken met complete en schone materialen.	0 0 0 0 0
	☐ alle onderdelen aanwezig ☐ ontbreken geen knopjes ☐ aantal en inhoud aan binnenkant deksel ☐ stofvrij ☐ kasten zijn geordend naar ontwikkelingsgebied ☐ schoon	
3.7	Het materiaal is in voldoende hoeveelheid aanwezig.	0 0 0 0 0
	☐ breedte van de variatie ☐ afhankelijk van de groepsgrootte ☐ aantal per materiaalsoort ☐ geen overdaad	
	De materialen dragen bij aan een voorbereide en stimulerende omgeving.	1 2 3 4

	EINDOORDEEL VOORBEREIDE EN STIMULERENDE OMGEVING (KENMERK 6)	
1	Het lokaal draagt bij aan een voorbereide en stimulerende omgeving.	1 2 3 4
2	Het schoolgebouw draagt bij aan een voorbereide en stimulerende omgeving.	1 2 3 4
3	De materialen dragen bij aan een voorbereide en stimulerende omgeving.	1 2 3 4
	Voldaan wordt aan de eisen ten aanzien van het gebruik van ontwikkelingsmaterialen ¹⁷ en de inrichting van de klaslokalen als uitgebreide voorbereide en uitnodigende omgeving, zodat kinderen zich zelfstandig en zelfverantwoordelijk kunnen ontwikkelen.	

¹⁷ Waaronder Montessorimateriaal.

III
BEOORDELING HETEROGENITEIT (KENMERK 7)

4	Heterogeniteit	--	-	+	++	nvt
4.1	Kinderen zitten in heterogene leeftijdsgroepen.	0	0	0	0	0
	☐ 4-6, 6-9, 9-12 ☐ afwijkingen conform beleid NMV					
	☐ afwijkingen vanwege populatiesamenstelling ☐ afwijkingen verantwoord					
4.2	Kinderen zitten in heterogene tafelgroepen.	0	0	0	0	0
	☐ jongens en meisjes ☐ jongsten en oudsten					
4.3	Kinderen werken samen in heterogene groepjes.	0	0	0	0	0
	☐ opdrachten voor heterogene groepen ☐ elkaar helpen					
	☐ hulp vragen bij een ander ☐ taak- en rolverdeling					
4.4	De leerkracht benut de heterogene samenstelling van de groep.	0	0	0	0	0
	☐ stimuleert onderlinge verantwoordelijkheid ☐ gebruikt oudsten als tutor					
	☐ thema's groepslessen voor de hele groep ☐ activiteiten voor onderlinge betrokkenheid					
	Leerkrachten werken in heterogene groepen.	1	2	3	4	

EINDOORDEEL HETEROGENITEIT (KENMERK 7)					
4	Leerkrachten werken in heterogene groepen.	1	2	3	4
	De kinderen van 4 t/m 12 jaar worden ingedeeld in heterogene leeftijdsgroepen (bij voorkeur 4-6 jr./ 6-9 jr./ 9-12 jr.).				

IV
BEOORDELING VRIJE KEUZE (KENMERK 8)

5	Vrije keuze (leerlingen)	--	-	+	++	nvt
5.1	De meeste kinderen kiezen hun werk zelf.	0	0	0	0	0
	☐ verschillende activiteiten ☐ verschillende bladzijde in boek					
	☐ verschillende boekjes ☐ vragen aan leerlingen					
5.2	Kinderen kiezen hun werk vanuit een zelfgemaakte planning.	0	0	0	0	0
	☐ zie aftekenboekje ☐ zie aftekenkaart					
	☐ vragen aan leerlingen					
5.3	Kinderen kiezen hoelang ze met een werkje bezig zijn.	0	0	0	0	0
	☐ verschillend einde en begin ☐ vragen aan leerlingen					
5.4	Kinderen kiezen de eigen samenwerkingsvorm.	0	0	0	0	0
	☐ individueel ☐ tweetallen					
	☐ groepje ☐ vragen aan leerlingen					
5.5	Kinderen werken rustig.	0	0	0	0	0
	☐ taakgericht ☐ zachte spreektoon ☐ corrigeren elkaar					
	☐ werk wordt met zorg (af)gemaakt ☐ juist materiaal gebruik					

5.6	Kinderen werken zelfstandig.	O O O O O
	☐ gaan direct aan het werk ☐ komen snel tot werkkeuze ☐ weten spullen snel te vinden ☐ kijken zelf na ☐ corrigeren fouten (schriften)	☐ weinig tijdverlies bij overgangen ☐ vragen hulp indien nodig ☐ vragen een lesje indien nodig ☐ vragen feedback ☐ passen planningen aan
Leerlingen werken zelfstandig op basis van eigen keuzes.		1 2 3 4

6	Vrije keuze (leerkracht)	-- - + ++ nvt
6.1	De leerkracht hanteert een vrij lesrooster.	O O O O O
	☐ aangepast aan de groepssamenstelling ☐ zie logboek/administratie	☐ flexibiteit
6.2	De leerkracht ondersteunt het keuzeproces bij leerlingen.	O O O O O
	☐ stimuleert zelfstandig kiezen ☐ geeft leerlingen vertrouwen en ruimte	☐ ondersteunt keuzeproces
6.3	De leerkracht creëert werkperiodes waarin leerlingen zelfstandig kunnen werken.	O O O O O
	☐ minimaal 2 uur elke morgen ☐ zie logboek/administratie	☐ staat in rooster/weekplanning aangegeven
6.4	De leerkracht ondersteunt het zelfstandig werken..	O O O O O
	☐ observatie bij begin ☐ rondgang ☐ gebruik planboekje ☐ geeft gedragscorrectie ☐ nakijktafel ☐ neemt planningen door	☐ geeft lesje ☐ stelt vragen ☐ geeft feedback ☐ kijkt na ☐ herinnert kinderen aan afspraken
Leerkrachten stimuleren het kiezen en zelfstandig werken van leerlingen.		1 2 3 4

	EINDOORDEEL VRIJE KEUZE (KENMERK 8)	
5	Leerlingen werken zelfstandig op basis van eigen keuzes.	1 2 3 4
6	Leerkrachten stimuleren het kiezen en zelfstandig werken van leerlingen.	1 2 3 4
	Er is vrije werkkeuze door vrijheid van lesrooster, door het creëren van een ruime vrije werkperiode en door adequaat klassenmanagement, zodat kinderen ruim de gelegenheid krijgen eigen keuzes te maken in hun ontwikkeling en hun eigen ontwikkeling kunnen volgen.	

V

**BEOORDELING KINDVOLGSYSTEEM EN GROEPSADMINISTRATIE
(KENMERK 9)**

7	Kindvolgsysteem en groepsadministratie	-- - + ++ nvt
7.1	Er is een kindvolgsysteem voor elk kind in gebruik	0 0 0 0 0
	☐ observaties ☐ toetsen en testen ☐ voortgangsrapportages	☐ verslagen oudergesprekken ☐ handelingsplannen
7.2	Het kindvolgsysteem is actueel	0 0 0 0 0
	☐ bijgehouden ☐ < 4 weken	
7.3	De groepsadministratie bevat relevante gegevens.	0 0 0 0 0
	☐ hoe vaak gewerkt met welk materiaal ☐ kwaliteit van het werk	☐ werkhouding, taakgerichtheid
7.4	De groepsadministratie geeft inzicht in het onderwijsleerproces.	0 0 0 0 0
	☐ rooster of weektabel ☐ lesvoorbereidingen	☐ leerstof- en activiteitenoverzicht ☐ evaluatieve opmerkingen
	Leerkrachten houden een goede administratie bij.	1 2 3 4

EINDOORDEEL KINDVOLGSYSTEEM EN GROEPSADMINISTRATIE (KENMERK 9)		
7	Leerkrachten houden een goede administratie bij.	1 2 3 4
	De school heeft een adequaat kindvolgsysteem en een adequate groepsadministratie waarin de observatiegegevens van de individuele ontwikkeling van het kind en de groepsactiviteiten geregistreerd staan. Per bouw bestaat uniformiteit, tussen de bouwen is aansluiting zichtbaar.	

BIJLAGE 3: LITERATUUR

- Bureau voor praktijkgericht onderzoek (2005). *Tevredenheidsonderzoek NMV 2005. Eindrapportage*. Groningen: BvPO.
- Inspectie van het Onderwijs (2003). *Montessorionderwijs en RST en IST*. Utrecht: Inspectie.
- Kerncommissie Kwaliteit en Erkenning (2004/2005). *Visitatieverslagen*.
- Klaassen, C & B. Moll (2005). 'Kwaliteitsbeleid Montessori Onderwijs. Uitgangspunten, kenmerken, procedures'. Pedagogische dimensie, nummer 38. Ubbergen: Tandem Felix.
- NMV (1996). *Commissie kwaliteitsbewaking*. Amsterdam: NMV.
- NMV (2000). *Reglement aanmelding en erkenning basisonderwijs*. Amsterdam: NMV.
- NMV (2001). *Montessorioepvoeding en Montessorionderwijs in de 21ste eeuw*. Amsterdam: NMV.
- NMV(2002). *Besluit groepssamenstelling Montessorischolen bao*. Amsterdam: NMV.
- NMV(2002). *Besluit methodengebruik in Montessorionderwijs* Amsterdam: NMV.
- NMV (2003). *Leidraad PKO PO, Montessoriaanse aantekeningen daarbij*. Amsterdam: NMV.
- NMV (2003). *Besluit gebruik CITO Eindtoets Bao in Montessorionderwijs*. Amsterdam: NMV.
- NMV (2005). *De begeleidersgroep Montessorikindvolgsysteem*. Amsterdam: NMV.
- NMV (2005). *Het Montessori Jaarboek 2005-2006*. Amsterdam: NMV.
- NMV (datum onbekend). *Besluit opleiding/diplomering medewerkers Montessorischolen bao*. Amsterdam: NMV.
- NMV(datum onbekend). *Kwaliteitskenmerken bij de kerndoelen bao*. Amsterdam: NMV.
- NMV(datum onbekend). *Inhoud van de kijkwijzer*. Amsterdam: NMV.
- NMV (datum onbekend). *Kijkwijzer lesbezoek vmo-visitatie*. Amsterdam: NMV.
- NMV (datum onbekend). *VMO Visitatie 2005-2006*. Amsterdam: NMV.

OCW (2005). *Beleidsnotitie governance: ruimte geven, verantwoording vragen en van elkaar leren*. Den Haag: OCW.

SAMON (datum onbekend). *Kwaliteitskaart SAMON*. Plaats en uitgave onbekend.

Windhout, P. (2005). *Aanbevelingen op basis van de reacties op de open vragen van de satisfactiemeting NMV*. Maartensdijk: Eduniek.

WMO (2005). *Bekwaamheidseisen leid(st)ers Montessoribasisonderwijs*.